

NOVEL·LISTES CATALANS DE LA GENERACIÓ DE L'EXILI

Sempre m'ha semblat absurd que quan algun escriptor exiliat retorna hom digui o consideri que es reincorpora. A què li cal reincorporar-se? ¿A una cultura que de lluny estant mai no ha deixat de servir ni de servir-se'n? Precisament, ja des dels inicis de l'exode, uns amb plena consciència, altres per pur instint vital, van coincidir en un mateix propòsit: donar continuïtat a una literatura que en aquelles hores tràgiques semblava periclitar. I el cert és que de la passió amb què s'emprengué aquell propòsit, del seu abast, de les proporcions que assolí la seva realització, el país encara en té molt poques notícies presentant als seus lectors tres dels novel·listes més representatius de l'exili.

És clar, n'hi ha molts més. Per això, sens dubte, em veig aquí en el difícil compromís d'explicar en poques paraules el gruix, la importància, la significació que en l'aiguabarreig de la literatura de l'exili ha tingut la novella. El que s'hi fa segurament més visible de cop és que l'exili ha contribuït a orejar-la. Autors més aviat sedentaris, empesos de cop a l'ample món, han contemplat terres llunyanes, han conviscut amb gent estranya i tot plegat

ha fet que, sense ni adonar-se'n, introduïssin a la nostra novella dos elements que no li eren habituals: l'enyor i l'exotisme.

L'enyor ha induït a girar la vista enrera, a contemplar el país com a mirificat i lliure d'impureses, i ha fet que àdhuc homes de ciència com tot un August Pi Sunyer, un Jaume Roig escrivissin amb La Novella del Besavi i El darrer dels Tubaus respectivament la seva primera i única novella. D'altres miren més reflexivament el país i n'extreuen novel·les per donar testimoni: abans que ningú, Artís-Gener ens ofereix a l'exili la primera novella de la guerra: 556 Brigada Mixta. Rafael Tasis, amb Tres, ens fa palpables, entre els conflictes personals dels protagonistes, les causes i concauses que provocarien la tragèdia. Joan Sales amb Incerta glòria, densa i obsessionant, no gens exempta de poesia, ens presenta els aspectes més encauats i secrets del conflicte bèl·lic: fet misteriós de dubtosa grandesa. En el seu daurat exili de París, Puig i Ferrerter, febril i allucinat, s'extenua tot component la més extensa de les novel·les catalanes: El Pelegrí apassionat que, si no arriba a apassionar com a novella, captiva com a crònica expiatòria d'aquell temps. Xavier Benguerel que, com si ni s'hagués mogut de Catalunya, s'embadalia analitzant, cada dia més lúcida, passions i sentiments, de sobte sent la fiblada de l'enyor, que li inspira La família Rouquier, emprèn el retorn i és el primer exiliat que guanya a Barcelona el Premi de la novella que aleshores no era encara el Sant Jordi, sinó el Joanot Martorell. Mercè Rodoreda, colpida per l'exili, triga a reprendre el fil de la seva pro-

ducció novellística. Tot mirant el país, transfigurant-se'l, acaba extraient-ne uns ingredients, unes substàncies rares que li serviran, tanmateix, per a nodrir novel·les i narracions —La plaça del diamant, El carrer de les Camèlies, La meva Cristina, etc.— perfectament europees i dins els corrents més actuals.

Em penso que Riera Llorca amb Tots tres surten per l'Ozama és el primer a cultivar l'exotisme, a servir-se de les experiències del transplantament. No s'especialitza, però, en aquest camp, sinó que prova, a través de tota la seva producció, de traçar un gran fresc de l'època que ell viu, tot enllaçant hàbilment la Catalunya de l'exili i la Catalunya peninsular. Pere Calders, autor de les famoses Cròniques de la veritat oculta, acaba per adonar-se del país on s'ha instal·lat, i ho troba tot estrany i, de vegades, advers. Fruit de la sorpresa són les narracions de la Gent de l'alta vall i la novel·la A l'ombra de l'atzavara en la qual ens ofereix una evocació —justa o injusta, tant se val—, càustica i càndida, dels costums i mals costums de la gent mexicana. Un altre observador, però entranyable i realista, de llunyanes contrades, és Ferran de Pol de qui cal no oblidar sobretot els Contes del tròpic. Odó Hurtado —vocació tardana i prematura mort— alternava el record de la «dolce vita» a Barcelona amb l'observació de la vida de l'exili. Amb Desarelats, sobretot, ens deixa una excel·lent novel·la-testimoni. Com veiem, els novellistes de l'exili fan volar la seva fantasia de les ciutats on viuen, prosperen o llangueixen al niu familiar, que s'imaginen encara amb tebiors de plomes. De vegades hi volen

en una mateixa obra tal com s'esdevé en Les dues funcions de circ, del ja esmentat Artís Gener on trobem (sense negar l'esforç que representa Paraules d'Opton el vell) les seves pàgines més àgils i diàfanes. Mentrestant, C. A. Jordana produïa les seves dues obres narratives més importants: El Rússia i el Pelao, d'ambient xilè, petita obra mestra d'una tendresa irònica, i El Món de Joan Ferrer, mig autobiogràfica, on l'autor narra la vida d'un intel·lectual català, esquerp i encofnat, en la immensa solitud de la ciutat de Buenos Aires: novel·la modèlica avui i clàssica demà per la vigorosa virtut del seu llenguatge.

Vet aquí, molt abreujat i només mirant els cims, el panorama de la novellística de l'exili, tal com el veiem. Certament és incomplet i amb oblit; però cal tenir present que aquestes ratlles són escrites només a manera de preàmbul.

DOMÈNEC GUANSÉ

N. de la R.: ORIFLAMA vol completar la informació que ens dona Domènec Guansé, tot fent relació de les obres que ell també publicà durant el seu exili xilè.

- «Ruta d'Amèrica», diari de viatge.
- «La pluja d'or», novel·la editada al «Pi de les tres branques», de Santiago de Xile.
- «Retrats Literaris», Mèxic 1947, editada pel benemèrit Avellí Artís a la seva prestigiosa col·lecció «Catalònia».
- «Laberint», novel·la, Perpinyà 1952, col·lecció Proa.